

Samlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur

Årgång 143 2022

I distribution:

Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Niclas Johansson (uppsatser) och Karl Berglund (recensioner)

Biträdande redaktör: Marcus Axelsson

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2023 och för recensioner 1 september 2023. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–42–1

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2023

eller inte, eller om hon lekte samma låtsaslekar med sin bror som de som skildras skönlitterärt.

Bäst är Boëthius när han sätter Lindgrens författarskap i relation till tidens idéer och konstnärliga strömningar. Här hittar han intertextuella förbindelser som verkligen fördjupar och ger nya perspektiv på Lindgrens verk. Det är befriande att korskoppla barnlitteraturens utveckling med de större skeendena utan att ständigt göra skillnad på barn- och vuxenkultur. Den del av boken jag uppskattar allra mest – och där också Boëthius kunnande om tidsandan och samtidskontexterna kommer mest till sin rätt – är kapitlet om nonsens och humorn i Lorangaböckerna. Boëthius sätter det absurdistiska draget hos Lindgren i förbindelse med sextioalets crazyhumor och visar övertygande hur Lorangavärlden är sammanflätad med såväl Svenska ords revyer som den absurda teatern och moderna museets happenings. Med lätt hand tecknar Boëthius bilden av en tid där dörrarna stod relativt öppna mellan barn- och vuxenkultur.

Även det näst följande kapitlet om böckerna *Jät-tehemligt* (1971), *Världsbemligt* (1972) och *Bladen brinner* (1973) samt böckerna om Sparveln (1976–1979) sätter Lindgrens skrivande i kontakt med tidsandan. Här lyfter Boëthius fram sjuttioalets intresse för bekännelselitteratur, dokumentarism och samhällsproblem som en viktig ram för Lindgrens autofiktiva dagböcker.

Om den historiska kontextualiseringen hör till en av studiens styrkor hör bristen på teoretiska perspektiv och referenser till aktuell forskning om barnlitteratur till dess brister. Analyserna av de enskilda verken är alltid pricksäkra men blir sällan djuplodande – något jag tror hade avhjälpats om Boëthius hade brottats mer med teoretiska begrepp som utmanat och bråkat med de fina och lyhörda, men ibland allt för följsamma, läsningarna. Jag hade helt enkelt önskat att samma uppslagsrikedom och nytänkande som finns i de konst- och idéhistoriskt inriktade partierna även fanns i textanalyserna.

Frånvaron av teoretisk fördjupning har dock en rimlig förklaring och beror på att Boëthius valt ett öppet förhållningssätt när han närmat sig Lindgrens författarskap. Han är mer intresserad av vad han kan få syn på och var det i sin tur tar honom än att ha en på förhand given teoretisk ingång eller genomgripande problemformulering. Det är på många sätt en sympatisk hållning som förstås har sina styrkor – studien blir rik och förmår omfamna och teckna konturerna av Lindgrens hela författarskap utan att fastna i en specifik idé eller tes. Men

metoden har också sina svagheter. Många gånger hade jag velat att Boëthius dröjt kvar i de iakttagelser han gör, problematiserat och vridit på dem i relation till något annat – ett begrepp, en teori – istället för att enbart formulera dem.

Med det sagt vill jag också säga att en av bokens styrkor faktiskt är frånvaron av humanvetenskapliga modeord och tillkrånglad akademisk vokabulär. En annan styrka är Boëthius förmåga att lägga örat nära Lindgrens text och till synes utan ansträngning bara ”återge” den. Boëthius återgivande är dock fullt av analytiska poänger. Han håller fram Lindgrens verk i precis rätt ljus och i relation till precis rätt sammanhang så att vi får syn på det på nytt. Ett av de finaste exemplen är det parti som handlar om Lindgrens återkommande skildringar av barn som leker låtsaslekar. Motivet återfinns i Lorangaböckerna, många av bilderböckerna och även Sparvelböckerna. Med hjälp av en nära läsning av bilderboken *Nu är vi gorillor låssas vi* från 1971 framträder ett säreget motiv – nämligen roll- och låtsasleken betydelse för relationen mellan barn och vuxen. Tyvärr lämnar Boëthius analysen precis när den börjat bli riktigt intressant och spännande.

Det vore ingen heltäckande författarskapsbiografi om Boëthius underlät att även vidröra mörkret i Lindgrens författarskap. Boken igenom visar han hur det dyker upp i såväl Barnhans land som lyriken och de sena tankeböckerna för vuxna där Lindgren vandrar med Schopenhauer som sällskap. Dödsmedvetandet löper jäms med livskänslan genom författarskapet och bokens slutkapitel fångar vackert upp dem båda. I ett resonemang kring Glömmingeböckerna och deras fokus på det skrivande nuet prövar Boëthius tanken att Lindgrens ”skoningslösa pessimism” kanske håller på att ge vika för andra känslor. Vemod och sorg. Men också för allt fler benådade ögonblick. Det är en lågmäld men storslagen avslutning på en lågmäld men storslagen bok.

Maria Jönsson

Dansk Editionshistorie 1–4, red. Johnny Kondrup (huvudredaktör), Britta Olrik Frederiksen och Christian Troelsgård. Museum Tusulanums forlag, Köpenhamn 2021.

Editionsfilologi hör inte till litteraturvetares vanligaste samtalsämnen. Ändå är editionsfilologi ofta central för litteraturvetenskapen. Principerna

bakom en edition, en utgivares mer eller mindre genomtänkta val, styr litteraturforskaren i hens analys av enskilda texter och hens förståelse av litteraturen.

I mitt eget forskningsfält, den nordiska medeltidslitteraturen, blir det ofta påtagligt hur mycket editionerna och deras upphovsmän styr de textinriktade litteraturforskarnas utgångspunkter, undersökningar och resultat, utan att de i regel tycks klara över styrningen.

Ändå styrs litteraturvetarens arbete i grunden av vilka texter som alls finns tillgängliga för undersökning, och detta är direkt avhängigt editionsfilologin. Det var först på 1960-talet som flertalet isländska sagor inom den genre som kallas inhemska riddarsagor gavs ut för första gången någonsin. Dessförinnan hade denna omfattande litteratur varit i stort sett frånvarande inom forskningen kring norrön litteratur, trots att det rörde sig om isländska originalverk, sagor från samma tid som klassiker som *Njáls saga* och *Grettis saga*. Editionsfilologers intressen, smak och finansiella anslag styrde litteraturvetarnas möjliga ämnesval liksom hela deras kunskap om och förståelse av den norröna litteraturen som helhetsfenomen.

Editioner och dess upphovsmäns val styr också i hög grad vad som faktiskt står i de texter som litteraturvetarna analyserar. Valet av en handskrifts-version i stället för en annan – ett klassiskt exempel från det norröna området är valet mellan H- och S-versionen av *Erik rödes saga* – påverkar ofta starkt vad litteraturforskaren utgår från för material och därmed den form och det innehåll hen undersöker. Dessutom har utgivarna i sina editioner traditionellt gjort ganska stora ingrepp i den text som faktiskt återges i manuskriptet. Det vällovliga syftet har varit att återställa, rekonstruera, den bästa eller ursprungligaste texten *bakom* den som bevarats. Men det leder ibland till att både stil och innehåll förändras och att litteraturforskaren analyserar detaljer eller motiv som i själva verket är den moderna utgivarens skapelse. I samband med eddadiktning, skaldediktning och sagalitteratur är detta högrekvent.

Mina exempel ovan har kommit från äldre verk, bevarade i handskrivna avskrifter av avskrifter, och det är nog sådan litteratur man oftast förknippar med editionsfilologi. Men givetvis är utgivarnas val och principer centrala även för editioner av nyare verk. Stagnelius *Endymion* (1818) är ett klassiskt exempel, där ett kommatecken inskjutet av Fredrik Böök i hans edition inskränkte antalet roller i dik-

ten från tre till två och förändrade förståelsen av dikten i relation till den text som Stagnelius originalmanuskript förmedlar.

Utgivarens val att söka återge antingen författarens mest ursprungliga intention (och då i sin tur valet mellan till exempel originalmanuskript eller eventuellt auktoriserat förstatryck) eller hans sista auktoriserade version innebär ofta markanta skillnader mellan de texter som skulle kunna undersökas som ”verket” i fråga, och i den mån litteraturforskaren följer en viss edition styrs hens analys och resultat i praktiken av en utgivare och dennes editionsfilologiska principer (standardutgåvorna av August Strindbergs respektive Gunnar Ekelöfs verk exemplifierar här de två extremerna vad gäller de två principerna).

Kort sagt: en utgivares principer och val i samband med skapandet av en edition har oerhörda konsekvenser för litteraturforskningen, dess frågeställningar och dess resultat. Likväl tycks litteraturvetare sällan problematisera detta. Den text de undersöker liksom bara finns där som en självklarhet.

Märkligt nog är denna inställning inte helt obeskädd med utgivarkårens egen. Där vet man förvisso att skapandet av en edition kräver omfattande arbete och man vet hur viktig den är för andra forskare. Men det fanns inom kåren länge en ovilja att problematisera själva grunden för utgivandet, principerna bakom utformningen av editionen och bakom de val som gjorts. Även om olika utgivare friskt har angripit varandras editioner har de ändå – mer eller mindre underförstått – varit ense om det möjliga i att åstadkomma den perfekta, ultimata utgåvan, om idén att det går att åstadkomma en text som är så nära *das Ding an sich* det är möjligt och som därmed bör vara den självklara, odisputabla grunden för kommande forskares arbete.

Under de senaste decennierna har denna grundsyn bragts i gungning. Ett uttryck för de nya tendenserna är den mäktiga *Dansk Editionshistorie* från 2021, fyra tjocka band, sammanlagt 2 935 sidor. Huvudredaktör är Johnny Kondrup.

I verkets substantiella inledning i band 1 påpekas att editionshistoria som forskningsområde inte är mycket äldre än 20 år. Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet publicerades flera arbeten och arrangerades flera konferenser med denna inriktning i Europa och USA. Som en viktig utlöpare av den nya editionshistoriska forskningen nämns ett svenskt arbete, Paula Henriksons *Detta tryckpapperstidevarv* från 2018, där just de ideologiska och hermeneutiska premisserna bakom utgiv-

ningen undersöks. Redaktörerna kopplar det nyvaknade intresset för editionshistoria till det teoretiska uppsvinget under 1900-talets sista decennier; detta påverkade även editionsfilologin, som åtminstone enligt sin egen självbild utvecklade sig från en teknik, ett hantverk, till en teoretiskt medveten vetenskap (31–33). Redaktörerna påpekar att de senaste decennierna bjudit på åtskilliga arbeten om enskilda danska verks editionshistoria, men att ingen verklig dansk editionshistoria någonsin utgivits (36). Man kan tillägga att detta gäller de flesta språkområden, vilket inskräper betydelsen av detta verk som ett pionjärarbete.

Just att det handlar om en editions*historia* är naturligtvis viktigt för möjligheten att komma åt föränderligheten vad gäller principer bakom utgivarnas arbete, och därmed möjligheten att visa på hur allt annat än självklara de editioner vi utgår från egentligen är. Redaktörerna polemiserar mot en äldre syn på vetenskapliga utgåvor, där man försökte "eliminera historien" genom att presentera en text som skulle vara så nära ursprunget som möjligt, rensad från senare tiders förvanskning. Sådana strävanden är omöjliga, hävdar redaktörerna, då även utgåvorna befinner sig i historien och avspeglar de politiska, sociala, kulturella och ideologiska omständigheter under vilka de tillkommit. Teori och praktik bakom utgåvorna är lika mycket historiska fenomen som de texter de förmedlar; redaktörerna hävdar att detta erkännande är själva grunden för editionshistoria som vetenskaplig disciplin (36–38). Man tar uttryckligen avstånd från påståenden om enskilda utgåvor som slutgiltiga – editionshistoriens utgångspunkt är att "alle udgaver er relative og foreløbige" (39).

Diskussionen är som sagt substantiell och i sina huvuddrag övertygande. Det går dock att hävda att entusiasmen för de nya, i grunden sunda, insikterna har drivit redaktörerna till en väl långt gången relativism som i praktiken implicerar att det inte finns bättre respektive sämre utgåvor och att det inte går att komma närmare respektive mindre nära ursprungstexten. En sådan hållning är knappast förenlig med gängse ideal om möjligheten av vetenskapliga framsteg.

Dansk editionshistorie har ett kartläggande syfte: man vill ge en systematisk framställning av vilka vetenskapliga utgåvor som gjorts i Danmark från renässansen till våra dagar (40). Men enbart en materialsammanställning är inte verket. I inledningen presenteras också ett antal specifika perspektiv och frågeställningar. Generellt vill verket sätta in utgå-

vorna i sitt historiska sammanhang och kontextualisera de val som gjorts. Till frågeställningarna hör: hur förhåller sig utgåvorna till internationella metodiska strömningar inom editionsfilologin? Hur förhåller de sig till kanonbildning? Här anmärker redaktörerna att editionsfilologin delvis är "litterær kanondannelse gennem videnskab". Hur har utgivningen motiverats? Hur har de legitimerats vetenskapligt eller ideologiskt? I vilken utsträckning har utgåvornas innehåll censurerats av utgivarna? Vem har bekostat utgivningen? Hur togs utgåvorna emot? I vilken mån är språkformen normaliserad eller moderniserad? Vilken yttre utformning har utgåvorna fått? (41–42) Det är ett ambitiöst uppdrag redaktörerna har gett sig och sina medarbetare. Empirisk översikt förenas med klassisk problemlösning och en moderiktig inriktning på användning av teoretiska perspektiv.

Efter inledningen till verket som helhet följer de första editionshistoriska kapitlen, om utgivningen av grekisk och latinsk litteratur. Detta fyller återstoden av band 1. Temat är viktigt, då det var just i samband med texter på dessa språk som editionsfilologin kan sägas ha uppkommit. I det inledande kapitlet presenteras latinets och grekiskans roll generellt i tiden i en informativ översikt som går utöver huvudtemat danska editioner men som har stort värde som en bakgrund. Än mer värdefullt för verkets huvudtema är den grundliga introduktionen i editionsfilologi generellt som ges i kapitlet. Här redogör författarna för textkritisk metod, för konstruktionen av stemman, för klassiska typer av skrivarfel (till exempel haplografi och dittografi), konjekturen, för principen om *lectio difficilior potior*, för olika typer av editioner (diplomatariska utgåvor, faksimilutgåvor, med mera) (69–100). Det är knappast en optimal lösning att placera denna generella introduktion i editionsfilologins begrepp i ett delkapitel om just grekisk och latinsk litteratur, men på beskrivningen värde och utformning kan ingenting anmärkas.

En del av översiktarna i detta band gäller utgivning av antika texter. Men viktigast för en dansk editionshistoria är ändå utgivningen av danska verk skrivna på latin, inte minst den medeltida danska historieskrivningen. Främst inom denna litteratur är Saxo Grammaticus *Gesta Danorum* från ca 1200, och Saxoutgivningen under 500 år får ett eget kapitel, skrivet av Christian Troelsgård. Saxoutgivningens historia börjar 1514 med renässansgestalten Christiern Pedersens utgåva, och den sista Saxoutgåva som behandlas är från 2015. Då utgåvorna är

relativt jämnt fördelade över perioden kan studien belysa olika epokers editionspraxis.

Troelsgård börjar med att presentera handskriftsläget som på flera sätt är typiskt för situationen för medeltida litteratur. Det finns inga fullständiga medeltida handskrifter av Saxos verk bevarade – alla senare editioner utgår från Christiern Pedersens tryck. Däremot finns ett antal medeltida fragment, några bevarade då de använts som ryggförstärkning av det kungliga arkivets räkenskaper (800).

Helt i enlighet med programmet i inledningen placerar Troelsgård de olika Saxoutgåvorna i deras historiska sammanhang. Inte minst är hans noteringar om vem de olika utgåvorna tillägnats belysande. Christiern Pedersens utgåva från 1514 hyllade den danske kungen, Kristian II, som stött utgivningsprojektet och vars initial syns på illustrationen på titelbladet (809, 811). Utgåvorna från 1644 och 1771 är tillägnade sin tids respektive kung, Kristian IV och Kristian VII (823–824). Framhävandet av kungen, och därmed det nationella syftet, är gemensamt för dessa utgåvor; Troelsgård påpekar att kungen i den sistnämnda utgåvans förord hyllas som den fria tankens och yttrandefrihetens beskyddare, vilket avspeglar dess tillkomst i Struensee-epokens friare samhälle (824). I kontrast till dessa utgåvor med sina kungahyllningar står Müller-Velschows utgåva från 1800-talets mitt, som är den första som inte är dedicerad till en kunglig, adlig eller kyrklig person – i stället vänder sig förordet till den ”velvillige læser” (829). Tiden har förändrats.

Lika belysande för förändringen mellan olika epoker är Troelsgårds uppmärksammande av den yttre utformningen av utgåvorna. 1514 års *editio princeps* var ett ståtligt foliotryck med blomsterdekorerade initialer och med ett titelblad prytt av ett träsnitt i rött och svart (823). 1644 års utgåva är också den i folio och än mer monumental i utformningen, både vad gäller initialer och titelblad (823). 1771 års utgåva, ”oplysningstidens Saxoudgave”, är däremot i kvartoformat och har en stramare utformning (825). Müller-Velschows 1800-talsutgåva har samma kvartoformat och samma stramare utformning – ”Det forholdsvis beskedne udstyr giver indtryk af en saglig og pålidelig historikerudgave” (829). 1886 års utgåva driver denna tendens än längre: här är man nere i oktavformat, och illustrationer och typografisk utsmyckning saknas helt (831). Däremot återvänder Olrik-Raeders utgåva från 1931 till den monumentala formen: än en gång

folioformat, än en gång ett praktfullt titelblad i rött och svart. Nu skulle en Saxoutgåva återigen ha en nationellt representativ funktion (837). I Karsten Friis-Jensens moderna utgåva från 2005 är vi så tillbaka i ett beskedligt oktavformat (848).

Utformningen av själva texten i de olika utgåvorna är lika belysande för förändringar över tid. 1514 års utgåva ansluter sig i hög grad till medeltidens handskriftskultur (812); 1644 års utgåva moderniserar både ortografi (till exempel *j* och *v* i stället för *i* och *u*) och interpunktion (823); 1771 fick Saxos verk en nyklassisk ortografi (825). 1886 års utgåva anpassar däremot ortografin efter det nyfunna Angersfragmentet, som möjligen har redigerats av Saxo själv, och detta korta fragment fick därmed styra utformningen av hela texten (830). 1931 använder Olrik-Raeder däremot en humanistisk ortografi, men de följer Angersfragmentets text där denna skiljer sig från 1514 års tryck (834–835). Friis-Jensens utgåva från 2005 återvänder däremot till 1514 års utgåva som både grund för texten och som norm för ortografin (841–845).

Utgivarens ingrepp i texten och själva textkritiska arbete skiljer sig också på ett sätt som tydligt speglar förändringarna i editionspraxis över århundradena. I en upplaga från 1534 trycktes ca hundra förslag till rättelser i relation till *editio princeps*, men i enlighet med tidens norm i form av ett appendix, medan själva texten återgavs efter 1514 års tryck (816–17). I 1644 års utgåva blir konjekturen fler, men samtidigt grundade på systematiska, kritiska överväganden (818–819). Müller-Velschows 1800-talsutgåva har ett slags kritisk apparat som dock ännu inte är skild från rent sakliga kommentarer (826). 1886 års utgåva är den första med en kritisk apparat i modern mening och med klara markeringar i själva texten av eventuella ändringar (831–832). 1931 års utgåva blev hårt kritiserad i samtiden för sina stora ingrepp i texten i form av konjekturen som ansågs onödiga (838–839); därtill ansågs utgåvans kritiska apparat onödigt fullständig vad gällde notering av historiska konjekturen – en mer modern editionsfilologisk hållning var att bara notera väsentliga sådana (840). 2005 års utgåva är, i enlighet med nya ideal, mycket återhållsam med ändringar i förhållande till texten i 1514 års utgåva.

Sist skall noteras att Troelsgård i Saxokapitlet också, åter i enlighet med inledningens program, uppmärksammar mottagandet av utgåvorna. Här noterar man inte minst de väldiga hyllningarna av 1514 års utgåva, där inte minst Saxos latinska stil

fick lovord från en auktoritet som Erasmus av Rotterdam (815). Mottagandet av 1931 års utgåva får ett eget underkapitel – ”et editionshistorisk bråvallslag” – om bland annat en nedgörande recension av Lauritz Weibull som fick ett svar i form av en hel bok från utgivningsällskapet (837–340).

Med grund i denna fallstudie av Saxoutgivningen lyckas Christian Troelsgård på ett lysande sätt teckna den danska editionshistorien utifrån ett konkret exempel.

Editionshistoriens andra band upptas av utgivningen av norrön och forndansk litteratur. Det är ett område där Danmark under lång tid var världsledande. Men det var en position det tog tid att uppnå. Ändå fanns förutsättningarna tidigt. Genom att både Island och Norge lydde under danske kungen hade Danmark den bästa tillgången till norröna handskrifter. Redan i slutet av 1500-talet och i början av 1600-talet gav man ut två danska översättningar av Snorri Sturlusons *Heimskringla*. Men editioner av de norröna texterna dröjde. Som ett första försök kan nämnas det lilla appendix Ole Worm lät foga till en skrift om runornas ursprung 1636. I detta appendix trycks två fornisländska dikter på originalspråket, Ragnarr loðbróks dödssång *Krákumál* och Egill Skallagrímssons *Höfuðlausn* – båda återgivna av Worm med runor och kompletterade av latinsk översättning (57–58). Som edition framstår det som ett kuriosum och en återvändsgränd, men valet av dikter och den latinska översättningen fick desto större betydelse. De två dikterna, och framför allt *Krákumál*, blev med detta kärnan i den kanon av norrön diktning som blev känd i Europa. Gottskálk Jensson påpekar i det aktuella kapitlet att denna dikt har haft större betydelse än de flesta andra norröna texter för hur forntidens nordbor uppfattades av eftervärlden. Det var de dikter man mötte i Worms utgåva som definierade bilden av den forndanska krigaren. Genom en lustig felöversättning, där Worm missförstått en referens till dryckeshorn, skapades också myten om vikingatida ”dryckes-kranier” som ännu möter en i populärkulturen (61). Worms lilla appendix är intressant ur kanonhistorisk synvinkel: ett litet arbete och dess egentligen godtyckliga urval av dikter får en enorm betydelse för uppfattningen om en hel litteratur och kulturs egenart under lång tid. Lika intressant ur kanonhistorisk synvinkel är, kan tilläggas, att *Krákumál* idag torde vara fullkomligt okänd utanför de rena specialisternas kretsar. Kanon förändras ofta i grunden.

Om man bortser från Worms lilla kuriosum ut-

kommer de första editionerna av norröna texterna inte i Danmark utan i Sverige. År 1664 ger Olof Verelius i Uppsala ut två fornaldarsagor på originalspråk och i svensk översättning samt med lärd kommentar på latin. Den följs av många liknande utgåvor i Sverige under det följande århundradet (75–77). Danmark tog upp tävlan, och 1665 utgav Peder Hansen Resen Snorris *Edda* och ett par eddadikter (68–72), men trots denna ambitiösa utgåva gick det trögt i Danmark. Under de hundra åren mellan 1673 och 1773 utgavs i Danmark bara en enda norrön text på originalspråk. Svenskarna dominerade fullständigt utgivningen av norröna texter under lång tid (78).

Árni Magnússon, islänning verksam i Köpenhamn under decennierna kring år 1700, får en utförlig presentation (88–96). Det är ett märkligt faktum att denne tidens störste samlare och kännare av norrön litteratur själv utgav oerhört lite (89). Ändå är det hans samlingar, hans klassificeringar och bedömningar som legat till grund för en mycket stor del av all senare utgivning av norröna texter, och hans namn har kommit att användas på såväl forskningsinstitut och arkiv som editionsserier och utgivningsällskap.

Ragnheiður Mósesdóttirs kapitel om perioden 1772–1879 är främst en översikt över utgivare, utgåvor och utgivningsällskap. Oerhört mycket norrön litteratur ges ut i Danmark under denna tid och skillnaden mot den föregående perioden är slående. Gottskálk Jensson kompletterar bilden av samma period i ett följande kapitel. Han påpekar att det är Köpenhamn som under hela perioden är norrönutgivningens centrum och att utgivningen i Sverige hade upphört (161). Gottskálk sätter in det nya intresset för norrönt språk och litteratur i ett historiskt sammanhang. Det var en motvikt till den tyska dominansen på kulturens och politikens område. Ett uttryck för motståndet mot den preussiska expansionen var skandinavismen, där den norröna litteraturen och dess berättelser kunde ses som ett förenande arv (162). En förändring under perioden är att den norröna litteraturens historiska källvärde, som tidigare varit det primära för utgivarna, alltmer ifrågasattes (167). Omfattande uppmärksamhet ägnas i kapitlet den nya vetenskapliga editionsmetod som kommer under början av 1800-talet. Metoden förknippas i regel med Karl Lachmann, men Gottskálk påpekar att dess danska pionjär är Johan Nicolai Madvig (171). Alla handskrifter skulle undersökas och deras inbördes relation fastställas. Med hjälp av detta skulle

utgivaren söka fastställa ett gemensamt ursprung, en arketyper, och målet med utgåvan var att komma så nära arketyperns text det var möjligt. Metoden användes i flera av periodens utgåvor av isländska sagor (179–186). Gottskålk noterar en intressant skillnad mellan norrönfilologerna och klassiskfilologerna på Köpenhamns universitet. Klassiskfilologerna arbetade aldrig med handskrifter när de gjorde sina utgåvor; de etablerade texten med utgångspunkt i tryckta utgåvor, och utgivarens uppgift var att välja mellan textvarianter och lösa problem genom konjektur. Norrönfilologerna hade däremot alltid tillgång till handskrifterna, och dessa fick därmed en vida större betydelse och nödgade utgivarna att utveckla egna metoder (188–189). En editionshistorisk viktig och varaktig praxis inom norrönfilologin uppkom också under denna tid: normaliseringen. Tidigare utgåvor hade återgett texten i stort sett efter handskrifterna, och det är den praxis som än idag råder i utgåvor av fornsvensk och forndansk litteratur. Men under tidigt 1800-tal börjar utgåvor tryckas med texten normaliserad efter fastställda principer som syftade till att återge tillkomsttidens språk. Olika principer konkurrerade länge, och först vid 1800-talets slut etablerade Ludvig Wimmer den normalisering som används idag (208–212; jämför 258–260). På denna punkt påverkade editionsfilologin även den isländska rättstavningen. Så var det i just utgåvor av medeltida texter som bokstaven *ð* åter började användas efter att ha fallit ur bruk under medeltiden, och detta isländska särdrag lever kvar i den isländska vardagen än idag (212).

Matthew Driscoll svarar för kapitlet om utgivningen av norrön litteratur 1879–1936. Perioden är extremt produktiv i dansk editionshistoria med ca hundra textutgåvor (215–216). Tidens dominerande gestalt inom området var Finnur Jónsson, professor i Köpenhamn och under en period av mer än ett halvsekel en utgivare med svårslagen energi. Han presenteras i helfigur i ett eget underkapitel (216–221). Finnur Jónsson är ett fall där en enskild utgivares personliga smak påverkar både urval av utgivna texter och, till följd av detta, senare forskning. Han ger ut kungasagor islänningasagor, Snorris *Edda*, skaldedikter, eddadikter och *rimur* – men ingenting av inhemska riddarsagor och nästan ingenting av översättningslitteratur eller fornaldarsagor (217–219). Driscoll är i sin bedömning av Finnur Jónssons vetenskapliga insats påfallande kritisk – orden ”fejl” och ”mangler” upprepas ofta (220, 237, 240, 279, 283). I sin samtid var Finnur Jónsson

den ojämförligt störste auktoriteten på norrön litteratur och norröna editioner i Norden. Idag döms han ut mer skoningslöst än någon annan. Fallet belyser hur de editionsfilologiska idealen förändras i grund över tid.

En stor del av kapitlet består liksom de föregående av översikter över periodens utgåvor, framför allt inom serien Samfund til Udgivelse af gammel nordisk Litteratur (224–274). Översikten är ytterst ingående och inkluderar bl.a. detaljerade återgivning av och diskussioner kring enskilda utgivares stemman (till exempel 235, 240, 242, 245, 247, 250, 253). Den Arnamagnæanske Kommissions utgåvor presenteras med samma noggrannhet (274–286), vilket är befogat, då där bland mycket annat ingår Finnur Jónssons fyrbandsedition *Den norsk-isländske skjaldedigtning* 1912–1015, vilken fortfarande är den enda utgåvan för många norröna dikter och först under de senaste åren har börjat ersättas av en ny utgåva utifrån moderna filologiska principer.

I kapitlet ”Udgivelse af norrøn litteratur 1936–2015” av Jonna Louis-Jensen och Odd Einar Haugen är vi framme vid den danska norrönutgivningens samtidshistoria. Kapitlet öppnas med en ingående behandling av den Arnamagnæanske samlings olika lokaler i Köpenhamn. Beskrivningen är synnerligen detaljerad. Så får vi veta att de nya lokalerna på Amager från 1976 hade ”et interiør og en farvebrug som nogle mente mindede mere om en børnehaven end et forskningsinstitut” (314). Kommentarer av detta slag är onekligen minnesvärda, och i den meningen retoriskt funktionella. I någon mån bidrar de väl också till den kontekstualisering av editionernas historia i Danmark som verket uttryckligen strävar efter. Men främst vittnar de ändå om att *Dansk editionshistorie* inte tycks haft några utrymmesbegränsningar och att författarna getts möjlighet att skriva precis hur mycket de vill om snart sagt vad de vill. Ingen sträng redaktör har krävt att författarna skall hålla sig till saken eller styrt deras uppläggning av respektive kapitel i något slags likartad mall. Man kan se det som en respektfull hållning. Man kan också beskriva det som en missuppfattning av redaktörens uppgift och av enhetskaraktären hos ett arbete med en gemensam titel. Det är nämligen ett genomgående drag i detta verk att det innehåller vida mer än vad man kan kräva av en editionshistoria.

I beskrivningen av upprättandet av Arnamagnæanske institutet i Köpenhamn 1956 lever författarna fullt upp till ambitionen att sätta in editionsverksamheten i en historisk kontext. Upprät-

tandet var enligt författarna nära kopplat till den infekterade "håndskriftsagen" efter kriget, där det nu självständiga Island på emotionellt begripliga men juridiskt tveksamma grunder gjorde anspråk på de isländska handskrifterna; institutet skall ha tillkommit för att den danska staten ville visa att man visst tog ansvar för detta material och dess utgivning (319–320).

De putslustiga men väl utförliga anekdoter som berättas om den 20-åriga Jonna Louis-Jensens arbete åt den legendariske institutschefen Jón Helgason vittnar åter om den uppenbara frånvaron av en gränssättande redaktör (322–223). Då författaren i detta avsnitt är Louis-Jensen själv – låt vara att hon omtalar sig i tredje person – kan man också tycka att det är lite väl privat för att platsa i en nationell editionshistoria.

Avsnittet om periodens faksimilutgåvor bjuder på intressant information av teknikhistoriskt slag. Fotografering av handskrifter i ultraviolettt ljus på 1950-talet gjorde många dittills oläsliga ställen läsbara och ökade väsentligt kunskapen om de norröna texterna; då sådan fotografering inte görs längre är även dagens forskare beroende av denna 1950-talsinsats. Intressant är också att lära att det var den danska polisen, och framför allt Detective-Sergeant J.A. Jensen, som svarade för denna editionshistoriska innovation (334–337). Teknikhistoriskt sedelärande är skildringen av den digitala återgivningen på CD-ROM-skivor i serien Manuscripta Nordica (från år 2000). Här ville filologerna vara så moderna det bara var möjligt och använda framtidens teknik. Då få datorer idag har CD-ROM-läsare är de ambitiösa utgåvorna efter bara ett par decennier i praktiken otillgängliga för forskningen (341–342). De gammeldags pappersutgåvorna av faksimiler från 1930-talet är däremot fullt brukbara, kan man tillägga.

På sedvanligt utförligt vis presenterar kapitlet så editionsserierna Bibliotheca Arnamagnæana och Editiones Arnamagnæanæ (344–472). Varje del i serierna avhandlas noggrant över nästan 130 sidor. Specifika stemman och läsningar av enskilda ord diskuteras i detalj. Ibland blir det mer av en lätt grälsjuk recension med argumentation för kapitel författarens egna hypoteser kring mindre detaljer i stemman än en objektivt hållen editionshistoria (till exempel på sidan 467). Emellanåt görs intressanta noteringar, som när författarna påpekar att Sture Hast i sin utgåva av *Hardar saga* från 1960 föregriper dagens *new philology* i intresset för även det yngsta handskriftsmaterialet, textkritiskt

värdelöst då det står i beroende till äldre bevarade handskrifter men intressant som vittne om en tid och dess reception (386). Exemplet är tänkvärt. Det som betecknas med prefix eller attribut som *ny* är sällan så nytt som företrädarna vill göra gällande.

Återkommande i genomgången av seriens nummer är berömmet av en enskild utgivare, Jonna Louis-Jensen. Hennes utgivande av *Trójumanna saga* från 1963 betecknas som "fortjenstfuldt" (405), hennes utgåva av en annan version av samma saga från 1981 kännetecknas av "kritisk skarpsind" och den "vil blive stående som en standardudgave" (428). Hennes utgåva av *Plácíðus saga* från 1998 är lika mästertlig: "Jonna Louis-Jensen giver en indgående og skarpsindig recension af de forskellige versioner", får vi veta (452). Med tanke på att Louis-Jensen själv står som kapitlets författare (om än tillsammans med Odd Einar Haugen) ter sig det hela en smula osnyggt. Redaktörer, var höll ni hus?

I ett avslutande avsnitt av kapitlet tecknas ett antal tendenser under perioden. En tendens hävdas vara att utgivarna strävar efter att genomföra den kritiska behandlingen av handskriften oavhängigt av varje litterär bedömning av verken. Som exempel anförs att när man läser Raymond Pages inledning till editionen av *Gibbons saga* "føler man næsten at selve værket er et nødvendigt onde, en motivation men ikke noget mål for det tekstkritiske arbejde" (474). Det är en träffande formulering som väl beskriver den egentligen märkliga klyftan mellan editionsfilologer och litteraturforskare i många länder.

Det följande kapitlet är skrivet av Marita Akhøj Nielsen och behandlar utgivningen av forndansk litteratur till ca 1825. Akhøj Nielsen noterar inledningsvis att det i boktryckarkonstens barndom var tryckaren som var den centrala personen i utgivningsprocessen. Valet av texter att trycka var säkerligen hans. Det är först med tiden som huvudansvar och initiativ kommer att ligga hos de lärda (492). Det äldsta trycket överhuvud av en dansk text kan redan det beskrivas som en edition, medeltidsverket *Den danske rimkronike*, som trycktes 1495. Utgåvan och dess upphovsman presenteras (493–494). Så följer den i detta verk övligt grundliga och detaljerade översikten över utgivare och utgåvor och deras historiska sammanhang. Viktiga personer som Christiern Pedersen, Anders Sørensen Vedel, Ole Worm och Peder Hansen Resen avhandlas så uttömmande man kan begära.

Britta Olrik Frederiksen svarar för det följande kapitlet, som behandlar utgivningen av forndansk litteratur 1825–2015. Hon tecknar i inledningen

två förutsättningar för periodens utgivning. Det handlar om två stora vetenskapliga steg just i periodens början: den jämförande språkvetenskapens uppkomst, för nordistikens del med namn som Jacob Grimm och Rasmus Rask, samt den textkritiska metodens uppkomst med Karl Lachmann som främsta namn, där stemman, handskriftsgenealogier och systematiskt sökande efter gemensamma fel utgör hörnstenar (538–539). Den historiska översikten över utgåvor och utgivare inleds med Christian Molbechs utgåva av *Den danske rimkronike* från 1825 (544). Intressant från svensk horisont är att Molbechs stora inspiration kom från Sverige, inte minst Carl Schlyters utgivning av de fornsvenska lagarna (555, 595). Den mer än 250 sidor långa genomgången av tidens alla utgåvor, utgivare och utgivningsällskap är minst lika utförlig och grundlig som eljes i verket (537–788).

Av särskilt intresse är dock Olrik Frederiksens avslutande diskussioner i kapitlet, där hon anknyter till första bandets inledande frågeställningar och ställer frågorna vem, var och hur (789). Hon visar att utgivarna under den första delen av perioden var män som saknade formell nordisk-filologisk utbildning (Molbech och andra), medan utgivarna från ca 1880 alla är filologer av facket (789). Hon visar att praktiskt taget alla forndanska verk ges ut minst en gång under perioden; pionjärgenerationen valde efter intresse och nationell betydelse, vilket ledde till att rimkrönikor och lagar dominerade under denna tid, men med tiden gavs minsta ramsa och trollformel också ut (790). Utgivningen genomfördes av ickekommersiella utgivningsällskap; dedikationer av äldre slag som syftade till att vinna mäktiga personers stöd för utgivningen förekom knappt längre, utan dedikationer riktades nu till kolleger eller institutioner (791). Utgivningens form var från 1870-talet präglad av strävan att komma en arketypp så nära som möjligt. Till skillnad från vad som var fallet inom norrönfilologin gjordes inga försök till normalisering av språket – danskan undergick under medeltiden så våldsamma förändringar att det vore omöjligt att rekonstruera en representativ norm. Man var påfallande restriktiv vad gällde emendationer (796–800).

De följande kapitlen upptas av två specialstudier. Gottskålk Jensson skildrar i det första av dem utgivningen av isländska verk i isländska Skálholt kring år 1690. Denna utgivning omfattade bara fyra verk, men var onekligen imponerande för sin tid – vid denna tid utgavs som nämnts inga norröna verk längre i Danmark. Utgåvan av *Den stora sagan om*

Olav Tryggvason 1689–90 bjuder på ett belysande exempel på den censur som utgivare under vissa perioder utövade i sina editioner. I sagan hånar kung Olav inför slaget vid Svolder sina fiender och säger bland annat att han inte fruktar danskarna, då dessa är ”feglingar som inte har mer mod än getter i skogen”. ”Ei hrædumst ver þa” (”Inte fruktar vi dem”) dämpar den danske kungens undersåte i Skálholt detta till. Någon motsvarande förmildring består inte Olav Tryggvasons omedelbart härpå följande hån mot svenskarna (824). Vad denna specialstudie, sina kvaliteter till trots, har att skaffa i en dansk editions historia är dock svårt att förstå. Varken utgivare eller verk är danska, och utgivningsplatsen är inte Danmark. Den andra specialstudien, ”Middelalderens danske Bønnebøger” av Anne Mette Hansen galler däremot åter danska utgåvor av danska verk. Kapitlet skildrar tillkomsten av en specifik utgåva, som bär just namnet i kapitelrubriken, under 1940- till 1960-tal.

Band 3 behandlar enligt sin titel ”Udgivelse af dansk litteratur”. Johnny Kondrups inledningskapitel presenterar klart och instruktivt de skillnader vad gäller typ av variantapparat, synen på grundtexter och texträttelser som finns mellan editioner av äldre texter och de nyare som dominerar i bandet. Samtidigt blir behandlingen till stora delar en grundlig presentation av editionsfilologins metoder generellt, och här kan man tycka att en sådan introduktion hade varit mer naturlig som inledning av band 1, då det som presenteras är relevant för alla kapitel i verket som helhet. Som det nu är dubbleras dessutom introduktionen i band 3 till stora delar den som finns i kapitlet om utgivningen av latinsk litteratur i band 1 (se ovan).

Flemming Lundgreen-Nielsen får kapitlet ”Udgivelse af dansk litteratur 1495–1800” på sin lott. Kapitlet exemplifierar den inte sällan bristfälliga koordineringen av verket som helhet, då det till stora delar överlappar Marita Akhøj Nielsens kapitel i band 2. Båda kapitlen behandlar till exempel ingående utgivningen av *Rimkroniken* 1495, båda presenterar utförligt Christiern Pedersen och hans renässanseditioner (han har dessutom presenterats ganska utförligt i Christian Troelsgårds Saxokapitel i band 1), båda presenterar lika utförligt Anders Sørensen Vedel etc. (jämför ovan; för band 3, se sidorna 69, 74–79, 88–91). En bättre samordning skulle ha gett större rättvisa åt både Nielsen och Nielsen. Än en gång undrar man om huvudredaktören för hela verket, eller någon annan, verkligen har planerat helheten, gett författarna klara

instruktioner och läst igenom alla delkapitel. Det finns dock även åtskilligt nytt i kapitlet. Presentationen av utgivandet av Anders Arrebos *Hexæmeteron* 1661 i en genomarbetad edition bara några decennier efter diktarens död har stort intresse (103), liksom diskussionen om de olika 1700-talsutgåvorna av Holbergs *Peder Paars* (128–136).

Utgivningen av dansk litteratur 1800–1900 behandlas av Per Dahl. En tydlig tendens under denna period är att tryckeri-, förlags- och bokhandelsverksamhet alltmer skiljs åt, efter att tidigare hört nära samman (164; se ovan i samband med Akhøj Nielsens kapitel). Under lång tid stöder staten i förvånansvärt liten utsträckning utgivning av äldre dansk litteratur. Först under 1800-talets andra hälft kommer ett sådant stöd igång på allvar.

Johnny Kondrup, huvudredaktören själv, svarar för behandlingen av utgivningen av dansk litteratur 1900–2018. Man noterar i kapitlet bland annat en principiellt intressant diskussion i samband med presentationen av utgåvorna från Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Dessa strävar efter *autenticitet* i stället för *autorisation*, vilket innebär att man lämnar idealet om *Ausgabe letzter Hand* – alltså att utgåvan skall presentera den ”slutliga” versionen, den sista av författaren godkända texten – och i stället prioriterar försttrycken (323). Det är en motsättning mellan olika ideal som svenska litteraturvetare bör vara bekanta med, då de debatterats intensivt i samband med utgivningen av Strindbergs och Ekelöfs verk.

I behandlingen av periodens enskilda utgåvor kan man förvånas över att den första samlade utgåvan av H.C. Andersens författarskap kom först 2005, ca 130 år efter diktarens död. Kondrup går relativt hårt åt utgåvan vad gäller till exempel emendationer, varianter och register i något som mest liknar en recension i en specialtidsskrift (377–380). Översikten över Holbergutgåvor har i sin utförlighet (381–405) en särställning och fungerar på ett lyckat sätt som en fallstudie av generell relevans då den tecknar särdragen för utgivning vid olika tidpunkter, från tidigt 1900-tal till de allra senaste årens digitala utgåva. Detaljrikedomen är här bara av godo.

Nordisk Netværk for Editionsfilologer får också en utförlig presentation. Att nätverket varit viktigt är ovedersägligt. Ändå hade det varit en fördel om Johnny Kondrup här hushållat något med de berömmade orden (”betydningen har været stor”, ”befordret det internationale samarbejde”, ”befordret det teoretiske opsving”, ”netværket er

præget af stor hjælpsomhed”, ett uttalande om dess ”große Bedeutung” citeras etc.; 468–469). Ty nätverkets grundare är Kondrup själv, något han taktfullt skyler genom att likt Caesar omtala sig själv i tredje person (465). Alldeles snyggt ser det inte ut.

Boken avslutas med tre specialstudier. Först ut är Vibeke A. Pedersens ”De danske folkevisers udgivelsehistorie 1591–2018”. *Folkeviser*, i Sverige kända som medeltidsballader, är en allmännordisk genre som i Danmark har en ställning som helt saknar motsvarande i Sverige. Ballader ges ut och diskuteras i Sverige också, men här är det en fråga för en liten grupp specialister. I Danmark är ”folkevisen” en del av kulturkanon och utgåvorna av dem har en central ställning i dansk editions- och litteraturhistoria.

Redan Anders Sørensen Vedel gav ut ballader i tryck 1591, och redan där möter man enligt Pedersen en utgivare som förhåller sig undersökande, systematiserande och historiskt kommenterande till materialet (479). Men i centrum för den danska – och hela den nordiska – balladutgivningen står *Danmarks gamle Folkeviser*, DgF, ett nationellt projekt av enorm betydelse. Utgåvan planerades av Svend Grundtvig, som själv gav ut den första fem volymerna med start 1853; det tolfte och sista bandet utgavs först 1976. Utgåvens uppläggning bildade skola och har senare följts i till exempel F.J. Childs utgåva av skotska ballader (521). Det var DgF som kanoniserade den än idag använda indelningen av den nordiska balladen i subgenrer (på svenska betecknade som kämpavisor, naturmystiska visor, historiska visor och riddarvisor) (482). Men det editionshistoriskt mest epokgörande med verket var Grundtvigs beslut att utge ”alt hvad der er” och ”alt som det er” (522). Utgivaren skulle inte göra något urval. Alla ballader skulle med och alla versioner av dessa likaså. Texterna skulle dessutom återges i oförändrad form utan ansats till modernisering. På alla dessa punkter bröt Grundtvig med tidens normer, och utgåvan väckte till en början motstånd – främst provocerade idén att alla uppteckningar hade ett värde (524).

Två ytterligare specialstudier följer sist i verket. Peder Balslev-Clausen behandlar danska psalmböcker och Sebastian Olden-Jørgensen utgivningen av källor till dansk historia. Med dessa kapitel avslutas själva editionshistorien. Verkets fjärde band består av register.

Det är ingen tvekan om att *Dansk editionshistorie* är ett betydande verk som kan tjäna som inspirationskälla för liknande verk i andra länder. Verket är

det första av sitt slag och det rymmer i sin kartläggning av hela den danska editionshistorien en fullständighet och detaljrikedom som gör det till ett funktionellt standardverk. Att verket dessutom är fyllt av originella observationer, analyser och problemlösande partier gör det till vida mer än en traditionell översikt. Det vetenskapliga värdet är stort.

Som noterats flera gånger tycks författarna inte getts några begränsningar för vad och hur mycket de får skriva. Det leder ibland till digressioner av sakligt irrelevant karaktär, men samtidigt måste man säga att många av dem ger färg åt framställningen – i lika hög grad som de många och vackra illustrationerna. Grå är aldrig läsningen. Man har roligt åt de aparta detaljerna, anekdoterna och de häpnadsväckande subjektiva omdömena, och de får en att läsa vidare. Inte alla historiska översiktsverk lyckas med detta.

Men den förbluffande frånvaron av redaktörsstyrning för också med sig problem. Flera har jag redan nämnt ovan – till exempel de många överlappningarna mellan olika kapitel. Det finns betydligt fler exempel – så presenteras distinktionen mellan lärda och vetenskapliga utgåvor utförligt vid fyra olika tillfällen (band 1 sidorna 54–55, band 2 sidorna 17 och 490–491, band 3 sidorna 56–60). Problemet att historiska översikter av detta slag faller isär i i och för sig kvalificerade men ändå fristående essäer är generellt idag. Jag diskuterade nyligen samma problem i en recension av *Nordens litteratur* (i *Sammlaren* 140, 2019, sidan 429). Man kan bara hoppas att redaktörer framöver är villiga att ta ett större ansvar för verken som helhet.

Till sist en reflexion. Det är uppenbart när man läser denna historia att utgivare och litteraturforskare i Danmark precis som i Sverige vanligen är olika personer. Detta är emellertid varken ett självklart eller särskilt lyckat förhållande. På Island har däremot de stora litteraturforskarna som Ármann Jakobsson i våra dagar och Einar Ólafur Sveinsson, Sigurður Nordal och Bjarni Einarsson under 1900-talet också gett ut vetenskapliga editioner av den litteratur de är experter på. Därmed får dessa litteraturforskare en vida större medvetenhet om källsituationen, om de grundläggande förutsättningarna för sina litteraturvetenskapliga undersökningar. Det vore en fördel om något liknande kan ske i Sverige.

Daniel Sävborg

Rolf E. DuRietz, *Manukura, fictitious Tuamotu atoll. An essay (in Swedish) on Nordhoff & Hall's novel The Hurricane (1936)*. Dahlia Books. Uppsala 2018.

Charles Nordhoffs och James Norman Halls söderhavsvroman *The Hurricane* utkom 1936 och översattes till svenska av Louis Renner 1938, följd av åtminstone fyra billighetsupplagor 1940–1979. Den har även adapterats i seriemagasinet *Illustrerade Klassiker* och gått som följetong i dags- och veckopressen, inte minst i samband med John Fords filmatisering 1937 (Jan Troells *remake* 1979 har däremot föga kvar av originalets handling). Romanen har några gånger behandlats i den sparsamma litteraturen om författarna, men första gången den har gjorts till föremål för en mera ingående granskning tycks vara i Rolf DuRietz monografi, nyligen utgiven i hans serie Banksia (en tidigare version utgavs 2014 under annan titel i hans serie Vega). Bortsett från de många romancitaten (som den textkritiskt medvetne författaren envisas med att återge på originalspråket) är boken skriven på svenska (med förord om de svenska editionerna och med omnämnande av skandinaviska naturfenomen som Döda falllets uppkomst 1796 och raskatastroferna i Norge, 7–8). Titelbladets båda sidor är dock på engelska, som en tydlig invit till en engelsk eller fransk översättning någon gång i framtiden, och författarens samtliga övriga skrifter i Banksiaserien (förtecknade på sidan 2) är skrivna direkt på engelska, vilket alltså av någon orsak inte kom att bli fallet med den “främst för nordiska läsare avsedda” (6) Manukura-skriften.

DuRietz är som historiker sedan gammalt specialiserad på Oceaniens öar och tillhandahåller en initierad och sakrik närläsning och analys av romanens innehåll, något av en *companion* till denna klassiker inom söderhavslitteraturen. Det litteraturvetenskapligt intressanta med hans framställning är emellertid det litteraturkritiska greppet, som kan sägas vara klart okonventionellt och kanske har sin delvisa förklaring i att DuRietz (i Sverige mera känd som bibliografisk och textkritisk debattör) i stort sett saknar litteraturvetenskaplig orientering, och i att han därtill är uppvuxen i en utpräglat naturvetenskaplig miljö (främst botanisk, kvartärgeologisk och meteorologisk). Synnerligen betecknande är att inte mindre än sju inledande kapitel (av totalt 24) behandlar ämnen som blott indirekt anknyter till romanens personintrig och handling, något som tydligt framgår redan av rub-